

Sivistysvaliokunnalle

Kopioisto ry:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Viite: HE 109/2024 vp

Tekijänoikeuksien yhteishallinnointiorganisaatio Kopioisto ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2025.

Keskeiset huomiot

- Yksityisen kopioinnin hyvityksen määrärahan puolittaminen ja muiden kulttuuriin ja taiteeseen liittyvien valtionavustusten leikkausten yhteisvaikutukset ovat dramaattiset koko luovan alan, alan tekijöiden ja esiintyvien taiteilijoiden toimintaedellytyksiin. Leikkausten lisäksi luovaan alaan vaikuttaa negatiivisesti myös arvonlisäverokannan nosto 10 %:sta 14 %:iin.
- Yksityisen kopioinnin hyvitys on tekijänoikeuslakiin ja Suomea velvoittavaan direktiiviin perustuva rahallinen korvaus luovan työn tekijöille siitä, että jokainen kansalainen saa kopioida teoksia omaan, yksityiseen käyttöönsä.
- Yksityisen kopioinnin hyvitys ei ole harkinnanvarainen kulttuurituki. Kuten sivistysvaliokuntakin on todennut mietinnössään 14/2014 vp: "direktiivin tarkoittama "sopivan hyvityksen" käsite rajaa hallituksen mahdollisuuksia harkinnanvaraisesti vähentää määrärahaa esimerkiksi valtiontaloudellisten yleisten säästötarpeiden vuoksi."
- Opetus- ja kulttuuriministeriö on nimittänyt 8.8.2024 selvityshenkilön laatimaan ehdotuksen nykyisen hyvitysmaksujärjestelmän uudistamiseksi.
- Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksu tulee säilyttää nykyisellä vuositasolla (11 MEUR), kunnes uusi järjestelmä on saatu voimaan.
- Kulttuuriperinnön digitaalisessa saavutettavuudessa on huomioitava tekijöiden oikeudet korvaukseen heidän teostensa yleisön saataville saattamisesta.
- Kulttuurin ja joukkoviestinnän säännöllinen tilastointi tulee turvata.

Kulttuurin ja luovan alan toimintaedellytykset tulee säilyttää

Kulttuuri- ja luova-ala on yksi nopeimmin kasvavista toimialoista, jossa on paljon taloudellista potentiaalia. Luova-ala eli media-, kulttuuri-, peli- ja viihdeala on merkittävä työllistäjä ja talouskasvun lähde.

Valtion talousarviossa todetaan, että talousarviolla on tarkoitus edistää opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategian 2025:n mukaisia tavoitteita (s. 430–431), joita ovat muun muassa (i) taiteellisen ja muun luovan työn tekemisen edellytysten parantuminen ja tuotannon sekä jakelun muotojen monipuolistuminen, (ii) että osallisuus kulttuuriin lisääntyy ja eri väestöryhmien erot osallistumisessa kaventuvat ja (iii) että kulttuurin perusta on vahva ja elinvoimainen. Toiminnallisen tuloksellisuuden tavoitteissa myös erityisesti nostetaan esille, että taiteilijoiden ja muiden kulttuurialan ammattilaisten toimeentuloa vahvistetaan ja tuetaan kulttuuri- ja luovien alojen kasvua vahvistamalla kulttuurisisältöjen saatavuuden, tuotekehityksen, viennin ja kansainvälistymisen edellytyksiä ja vahvistetaan toimien koordinoitua. **Valtiontalousarviossa vuodelle 2025 esitetty kulttuurin ja taiteen leikkaukset ovat syvästi ristiriidassa näiden tavoitteiden kanssa.**

Yksityisen kopioinnin hyvitys ei ole harkinnanvarainen kulttuurituki

Yksityisen kopioinnin hyvitys ei ole harkinnanvarainen kulttuurin tukimuoto, vaan se **perustuu tekijänoikeutta koskevaan tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin (2001/29/EY) sekä tekijänoikeuslakiin**. Tekijänoikeuslain 12 § sallii muutaman kappaleen kopioimisen yksityistä käyttöä varten. Tekijöillä on lain ja direktiivin mukaan oikeus saada teoksen yksityisestä kopioinnista korvaus eli hyvitys. Tekijänoikeuslain 26 a §:n mukaan tämän hyvityksen yksityisestä kopioinnista maksaa Suomessa valtio. Hyvitys maksetaan valtion talousarvioon otettavasta määrärahasta, jonka tulee olla määrältään sellainen, että sitä voidaan pitää kohtuullisena hyvityksenä teosten kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön.

Hyvityksen maksamiseen Suomea velvoittaa tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artikla, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksista tai rajoituksista kappaleen valmistamisesta yksityiseen käyttöön ainoastaan *”edellyttäen, että oikeudenhaltijat saavat sopivan hyvityksen.”* **Hyvitys on siis pakko järjestää kansallisessa lainsäädännössä, jos kopiointi kansalaisten yksityistä käyttöä varten sallitaan.** Direktiivin johdantokappaleiden (35 ja 38) mukaan *”oikeudenhaltijoiden olisi saatava sopiva hyvitys suojattujen teostensa tai muun aineistonsa käytön korvaamiseksi heille riittävällä tavalla.”*

Sivistysvaliokunta on todennut mietinnössään (SiVM 14/2014, s. 2): *”Hyvitysmaksu ei ole tavallinen harkinnanvarainen kulttuurimääräraha, sillä direktiivin tarkoittama ”sopivan hyvityksen” käsite rajaa hallituksen mahdollisuuksia harkinnanvaraisesti vähentää määrärahaa esimerkiksi valtiontaloudellisten yleisten säästötarpeiden vuoksi.”*

Yksityisen kopioinnin hyvityksen puolittamisella dramaattiset vaikutukset luovalle alalle

Yksityisen kopioinnin hyvitys on suomalaiselle luovalle alalle elintärkeä. Yksityisen kopioinnin hyvitystä jaetaan vuosittain musiikin ja av-alan tekijöille, esittäville taiteilijoille ja tuottajille (henkilökohmainen korvaus) sekä kotimaisen, monimuotoisen kulttuurin edistämiseen (kulttuurin edistäminen). Noin puolet vuosittaisesta hyvityksestä jaetaan kaikkien audiovisuaalisesta- ja sävellysteoksesta tekijänoikeuksia saavien tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden kesken. Noin puolet vuosittaisesta hyvityssummasta ohjataan opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä edistämään kotimaista kulttuuria muun muassa Kopioiston osana toimivan AVEK:n av-teosten tukina.

Yksityisen kopioinnin hyvityksen puolittamisella on dramaattiset vaikutukset koko luovalle alalle sekä luovan työn tekijöiden tuloihin. Kopioisto maksoi vuonna 2023 yhteensä 2,84 miljoonaa euroa henkilökohtaisina hyvityskorvauksina noin 8.000 av-alan tekijälle ja esiintyvälle taitelijalle. Henkilökohtaiset korvaukset ovat monille tekijöille ja muille oikeudenhaltijoille tärkeä osa heidän toimeentuloansa.

Kopioiston osana toimiva **AVEK** tukee kulttuurin edistämiseksi luovaa alaa yksityisen kopioinnin hyvitysvaroilla yli 2,5 miljoonalla eurolla vuosittain. AVEKin tuella syntyy vuosittain noin 140 elokuvahanketta ja mediataideteosta. Tämä tarkoittaa suoraan jopa 700 henkilön määräaikaista työllistämistä vuosittain. **Yksityisen kopioinnin hyvitysvarat edistävät audiovisuaalisen kulttuurin kehittymistä ja kansainvälistymistä** – leikkauksella romutetaan tätä kulttuurin toimivaa tehokasta ja vaikutuksiltaan tärkeää rahoitusjärjestelmää. Esimerkiksi tällä hetkellä AVEKissa ei ole tiedossa, onko ensi vuodelle rahoitusta ja jos on, minkä suuruista rahoitus on, koska esitetty leikkaus on niin suuri. Tämän vuoksi AVEK joutuu sulkemaan lokakuun lopussa elokuvien ja mediataiteen tukien sekä kansainvälistymistuen jatkuvan haun, jotta hakijoille voidaan tehdä päätökset tiedossa olevilla hyvitysvaroilla. AVEKissa ei tiedetä, milloin elokuvien, mediataiteen ja kansainvälistymistukien haut voidaan avata uudelleen. AVEK on tiedottanut alaa siitä, ettei av-alan tapahtumia ja festivaaleja voida tukea toistaiseksi lainkaan. Leikkauksella on siten välitön vaikutus tulevien tuotantojen, av-tapahtumien ja festivaalien toimintaan.

Yksityisen kopioinnin määrä ja siitä aiheutuva haitta

Tuoreen, [johtavan asiantuntijan VTT Pasi Holmin tekemän arvion](#) mukaan yksityisen kopioinnin aiheuttama haitta tekijöille ja muille oikeudenhaltijoille erityisesti myynti- ja striimaustulojen alenemisena vuonna 2023 oli 35,7–45,9 miljoonaa euroa. (Holm 2024; Luovat ry:n tilaama arvio). 11 miljoonan euron hyvitys korvaa tästä noin neljäsosan. **Nykytasollakaan hyvitys ei ole kohtuullinen korvaus yksityiseen käyttöön tapahtuvasta kopioinnista aiheutuvasta haitasta.** 11 miljoonaan päädyttiin poliittisen kompromissin tuloksena vuonna 2015, kun yksityisen kopioinnin hyvitys siirtyi tallennuslaitteiden ja -alustojen myyntihintoihin sisältyneestä hyvitysmaksusta rahoitettavaksi valtion budjetista.

Yksityisen kopioinnin määrät laskivat vuosien 2015–2017 välillä, mutta tämän jälkeiset opetus- ja kulttuuriministeriön teettämät tutkimukset osoittavat **kopioinnin määrän pysyneen lähes samalla tasolla vuodesta 2018 lähtien.** Yksityisen kopioinnin hyvityksen määrä on nykytasolla noin 5 senttiä/kopiointikerta/teos. Tämä jaetaan kaikkien elokuva- tai musiikkiteoksen tekijöiden kesken. Yhden elokuvateoksen yksityisen kopioinnin hyvitystä voi olla jakamassa noin 10–15 tekijää ja esittävä taiteilijaa.

Yksityisen kopioinnin hyvitys säilytettävä vuoden 2024 tasolla, kunnes järjestelmä uudistettu

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt elokuussa 2024 yksityisen kopioinnin hyvitysmaksujärjestelmän uudistamisen selvitystyön ja nimennyt selvityshenkilöksi hovioikeudenneuvos Kristiina Harengon. EU:ssa Suomi on ainoa maa, jossa yksityisen kopioinnin hyvitys on budjettirahoitteinen.

Selvityksessä on tarkoitus löytää budjettirahoitteiselle järjestelmälle vaihtoehtoja, joka turvaisi nykyistä järjestelmää paremmin hyvityksen riittävän tason. Selvityksen on määrä valmistua vuoden 2024 loppuun mennessä. **Hyvitys on säilytettävä 11 miljoonassa eurossa niin kauan, kunnes järjestelmä on uudistettu.**

Kulttuurialaa ei tule kurjistaa entisestään

Kulttuurin ja taiteen valtionavustusten ja yksityisen kopioinnin hyvityksen leikkausten lisäksi kulttuuria ja luovaa alaa kuritetaan muillakin valtion budjettipäätöksillä. Kulttuurihyödykkeiden ja -palveluiden **arvonlisäverokantojen korotus 14 %:iin heikentää** merkittävästi kulttuurialan toimintaedellytyksiä ja johtaa pikemmin verotulojen laskuun kuin kasvuun. Arvonlisäverokannan korotus koskee muun muassa kirjoja ja kulttuuritapahtumien, elokuvien ja vastaavien pääsylippuja. Kulttuurin arvonlisäveron korottaminen kuluttajien ostovoiman ollessa ennestään jo heikoissa kantimissa, vaikuttaa korotus negatiivisesti suoraan kulttuuri- ja kirja-alaan, luovan alan tekijöihin ja kustantajiin. Kirjojen arvonlisäveron korotus vaikuttaa välillisesti myös kansalaisten lukutaitoon ja sivistykseen.

Kulttuuriperinnön digitaalisessa saatavuudessa huomioita tekijöiden oikeudet korvaukseen

Valtion talousarviossa todetaan, että valtion talousarviolla tuetaan kulttuuriperintöaineistojen digitaalista saavutettavuutta. Tällä tarkoitetaan kulttuuriperintölaitosten kokoelmissa olevien teosten digitoimista ja avaamista yleisön saataville verkkoon. Tällaisiin toimenpiteisiin kulttuuriperintölaitokset tarvitsevat tekijänoikeudenhaltijoiden luvan, mikäli kyse on tekijänoikeuden suojaamasta aineistosta. Haasteena kulttuuriaineistojen digitaalisessa saavutettavuudessa on kulttuuriperintölaitosten määrärahojen niukkuus. Se ei kuitenkaan saa tarkoittaa sitä, ettei tekijänoikeudenhaltijoille maksettaisi heille tekijänoikeuslain mukaan kuuluvaa kohtuullista korvausta. **Kaikkien kulttuurin ja luovan alan toimeentuloon kohdistuvien leikkausten keskellä tulee huolehtia siitä, että tekijöillä ja muilla oikeudenhaltijoilla on oikeus korvaukseen myös silloin, kun heidän teoksiaan saatetaan yleisön saataville kulttuuriperintölaitosten kokoelmista.** Valiokunnassa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että myös valtiontalousarvioon tulee varata riittävät määrärahat kulttuuriperintölaitosten eli kirjastojen, arkistojen ja museoiden määrärahoihin kulttuuriperinnön digitaalisen saavutettavuuden turvaamiseksi ja tekijänoikeuskorvausten maksamiseen.

Kulttuurin tilastointi tulee turvata

Valtion talousarviossa on erittäin tärkeää varmistaa säännöllisen tilastollisen seurannan jatkuminen. Syyskuussa 2024 lausunnolla ollut **Tilastokeskuksen esitys** ([lausuntopyynnön diaarinumero: TK/2330/00.07/2024](#)) kulttuurin ja joukkoviestinnän säännöllisen **tilastoinnin lakkauttamisesta olisi strategisesti ja alan toiminnan seurannan ja kehittämisen näkökulmasta suuri virhe.** Kopioisto ja monet kulttuuri- ja viestintäalan organisaatiot ovat lausunnoissaan vastustaneet näiden tilastojen lakkauttamista. Tällä hetkellä kulttuuritilasto julkaistaan neljä kertaa vuodessa ja se kuvaa tuotantoa, tarjontaa, taloutta, julkista tukea, työvoimaa, koulutusta, harrastusta ja kulutusta eri taiteen- ja kulttuurinaloilla. Joukkoviestintätilasto puolestaan kuvaa joukkoviestinnän eri sektoreiden taloutta, yritysrakenteita, sisältöjä, kulutusta, yleisöjä ja työvoimaa.

Suomen viralliset tilastot ovat yhteistä kansallista pääomaa ja tietoperustaa ja tilastoja hyödynnetään laajasti yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, lainvalmistelussa, sopimuksissa ja suunnittelussa. Niiden avulla seurataan tehtyjen päätösten vaikutuksia ja ne ovat myös yleisesti käytettyjä yhteiskunnan kehitystä kuvaavia mittareita. Myös parhaillaan lausunnoilla oleva luonnos **kulttuuri-politiittiseksi selonteoksi** korostaa vahvasti tietoon perustuvaa kulttuuripolitiikkaa. Selonteon yhtenä toimenpiteenä on myös kulttuurin tietoperustan vahvistaminen ja kattavuuden parantaminen.

Helsingissä, lokakuun 8. päivänä 2024

Kopioisto ry

Valtteri Niiranen
Toimitusjohtaja, varatuomari

Kopioisto ry on Suomessa luovan alan tekijöitä, esiintyviä taitelijoita ja kustantajia kattavimmin edustava tekijänoikeuksien yhteishallinnointiorganisaatio. Vuonna 1978 perustettuun Kopioistoon kuuluu 45 eri kulttuurin ja viestinnän alojen jäsenjärjestöä. Kopioisto edustaa valtakirjojen perusteella yli 80 000 kotimaista luovan alan tekijää, kustantajaa ja esittävää taiteilijaa sekä kansainvälisten järjestöjen kanssa tehtyjen edustavuussopimusten kautta ulkomaalaisia tekijöitä ja kustantajia. Kopioisto myöntää tekijänoikeuslailla suojattujen aineistojen ja kohteiden käyttöön lupia muun muassa oppilaitosten, yritysten ja muiden yhteisöjen käyttöön.

AVEK tukee yksityisen kopioinnin hyvitysvaroilla kotimaista audiovisuaalista kulttuuria. AVEKin tuella syntyy uusia dokumenttielokuvia, animaatioita ja lyhytelokuvia sekä mediataidetta ja tuetaan uusien tekijöiden kehittymistä. AVEK toimii osana Kopioistoa.